

Țara Vrancei, dincolo de legenda Tudorei Vrâncioaia și a celor șapte feciori

Tamara Daniela MOCANCA *

Key-words: *freehold villages, toponyms, derivation, composition, oldness, Slavonic languages, Latin origin*

Mândri de trecutul lor istoric, locuitorii satelor vrâncene povestesc celor veniți de pe alte meleaguri legenda despre Tudora Vrâncioaia și domnitorul Ștefan cel Mare. Când vine vorba de așezările despre care se spune că poartă numele vitejilor feciori ce l-au ajutat pe marele domnitor și au primit în schimb de la acesta stăpânirea a șapte munți, parfumul legendei e mai presus chiar de documente. *Bodești, Spinești, Negriști, Bârsești, Spulber, Păulești și Nistorești* amintesc de vremurile străvechi, legendare. Și, cum orice loc are legenda sa, aceasta nu face decât să stârnească acea curiozitate de a descoperi picătura de adevăr din ea. Dar, dincolo de legendă, am încercat să găsim o explicație științifică a formării unor toponime din bazinul râului Putna, insistând asupra oiconimelor.

Teritoriul din bazinul hidrografic al Putnei și al afluenților săi, prin structura, clima și bogăția sa naturală, a oferit condiții favorabile pentru desfășurarea vieții omului încă din neolitic. Formele de organizare primitivă ale devălmășiei locale, izolarea regiunii de centrele aglomerate, bogăția pădurilor și a pășunilor, masivele de sare întâlnite la tot pasul precum și faptul că regiunea reprezenta, din timpuri străvechi, locul de convergență a unui important număr de turme transhumante și a unei pendulări sezoniere între munte și șes (Mihăilescu et al. 1970: 120), toți acești factori conferă unicitate zonei. Considerată din cele mai vechi timpuri un loc sigur și ferit de primejdii, zona bazinului Putnei era văzută ca un loc în care lumea putea să trăiască la adăpost și în mare siguranță.

În urma cercetării categoriilor de nume topice și a aplicării noilor metode și principii de studiere, s-au observat circumstanțele în care au apărut și determinanții socio-istorici, economici și culturali ce au influențat în diferite perioade de timp crearea toponimelor și transformările acestora. Evoluția sistemului toponimic s-a făcut în strânsă legătură cu nivelul de dezvoltare a societății, cu modul de existență a locuitorilor, cu raporturile dintre oameni, dintre om și natura înconjurătoare. Reprezentând totalitatea numelor de locuri și localități dintr-o țară sau regiune, toponimia a urmat îndeaproape schimbările ce au avut loc în domeniul activității umane. Ramură a lingvisticii, ea studiază originea, semnificația inițială și evoluția numelor topice. Prezentând un interes deosebit pentru domeniul lingvistic,

* Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava, România.

toponimia „seamănă cu epocile trecute ale unei limbi fixate în texte, deoarece conservă stări lingvistice care au dispărut cu vremea”(Jordan 1963: 8), aceasta dacă ne referim la apelativele ce s-au transformat în nume de locuri, obținând astfel o stabilitate care le împiedică să dispară. Toponimele străine de pe teritoriul românesc demonstrează prezența unor populații străine, din limba cărora fac parte, în zonele unde au fost descoperite. Alături de aceste nume de locuri, este de așteptat ca limba să se fi îmbogățit și cu alți termeni din limbile respective. În același timp, toponimia oferă informații despre schimbările fonetice care nu întotdeauna respectă regulile la care s-au supus celelalte cuvinte.

Cele mai multe localități aflate în valea superioară a Putnei sunt vechi sate răzeșești, așezate pe culmile subcarpatice și depresionare ale Munților Vrancei, constituite ca urmare a împărțirii munților și moșiei Vrancei în timp, în strânsă legătură cu trăsăturile reliefului și cu factorii economici. Altele sunt de dată mai recentă, înființate prin roirea din vechile așezări.

Pentru prima dată denumirea *Vrancea* (*Varancha*) este atestată la 2 iulie 1431, într-un document descoperit de C.C. Giurescu și publicat în 1945 în „Revista Istorică Română” (p. 416), desemnând *Țara împădurită* sau *Țara Neagră* (*apud* Sava, Sava 2007: 149). Unul dintre „recuperatorii identității documentare a Vrancei”, așa cum îl numește Costică Neagu (2005: 94), Aurel Sava încearcă să stabilească vechimea așezărilor din bazinul superior al Putnei, propunând următoarea cronologie: „*Păuleștii* (1507), *Valea Sărei* (1523), *Bârșeștii* și *Topeștii* (1585), [...] *Tulnici* (1648), *Ruget* (1661), [...] *Năruja* (1688), [...] *Poiana* (1694), *Negrilești* (1709), *Spinești* (1723), [...] *Bodești* (1750), *Nistorești* (1792)” (Sava 1929: XXV).

Pe lângă numele de locuri înregistrate oficial, zona văii râului Putna se remarcă printr-o mare bogăție toponimică, lucru explicabil prin necesitatea oamenilor de a da nume locurilor din jurul lor, în special nume de munți, vârfuri muntoase, dealuri, păduri, văi, pâraie, izvoare, poieni, ogoare sau alte locuri pe care oamenii le străbat și pe care le cunosc din vechime. Unele denumiri s-au pierdut, altele s-au schimbat deoarece nu mai corespundeau realităților geografice. Din punct de vedere semantic, multe toponime amintesc de natura terenului: *Arsuri*, *Izlazuri*, *Curătura*, *Curmătura*, *Chiul* (*Tisarului*, *Giurgiului*, *Zboini Negre* etc.), *Muncei*, *Poiana*, *Poduri*; altele indică felul vegetației: *Brădetu*, *Făgetu*, *Mătăcina*, *Paltin*, *Pietrosul*, sau o caracteristică a terenului: *Valea Neagră*, *Mușa Mică*, *Zboina Frumoasă*, *Valea Rea*, *Hârtopul Mare* etc.

Ca modalități de realizare pentru toponimele din această regiune, se remarcă derivarea, care în toponimie urmează aceleași legi de formare a cuvintelor din lexicul comun. Cele mai multe oiconime s-au format prin derivare de la antroponime. Sufixul cel mai productiv este *-ești*, sufixul colectivității, care denumește pe cei dintr-o comunitate: *Bârșești* (de la *Bârsan*), *Bodești* (de la *Bodea*), *Negrilești* (de la *Negrilă*), *Nistorești* (de la *Nistor*), *Păulești* (de la *Paul*), *Românești* (de la *Românul*), *Vetrești* (de la *Vatră*). Alte sufixe derivate cu care se formează toponime în valea superioară a Putnei vrâncene sunt *-ari*: *Bâtcari* (de la *Bâtcă*), *Chiricari* (de la *Chirică*), *Ghebari* (de la *Gheba*), *Păvălari* (de la *Pavel*), *Rebegari* (de la *Rebegea*) și *-ani*: *Vâlcani*, *Tojani(i)*. Puține la număr sunt oiconimele create prin compunere: *Podu Nărujei*, *Podu Șchiopului*, *Valea Sării* etc. Abundența

creațiilor compuse se vedește însă la nivelul oronimelor: *Mușa Mare, Mușa Mică, Piatra Secuiului, Dealul Carpenului, Dealul Lăstunii, Valea Mărului* etc.

Așa cum observa și Gheorghe Moldoveanu (1996: 26) în cartea despre numele geografice din Valea Milcovului, majoritatea toponimelor create prin compunere au în componență termeni entopici, cei mai întâlniți fiind *vale, râu, pârâu, poiană, vârf, câmp, lac, plai, pisc* etc.: *Plaiul Munteorului, Poienile Sării, Valea Boului, Valea Lapoșului, Câmpul Nerejului* ș.a.

Localitatea *Tulnici*, care dă și numele comunei având în componență satele *Greșu, Lepșa, Coza*, este situată la poalele munților Vrancei. Se spune că nimic din ceea ce este vrâncean nu este străin Tulniciului, tot așa cum tot ceea ce este tulnicean poartă pecetea specificului vrâncean. Oiconimul *Tulnici* are ca temă *tulnicul* – „vechi instrument muzical popular de suflat, în formă de tub conic, lung de aproximativ 2 m, făcut din lemn sau din coajă de tei, buciom” (NDU: 1539). Specific regiunilor muntoase, obiceiul de a confecționa tulnice nu se mai păstrează acum în localitate. Considerat de Iorgu Iordan ca făcând parte dintre toponimele ce evocă natura terenului pe care este situată localitatea, numele satului *Greșu* ar putea proveni de la *gresă* – „gresie”. O altă etimologie posibilă ar fi *greș* – „strugure mic lăsat pe butucul viei”, însă acesta nu este apt, conform opiniei lui Iorgu Iordan, de a deveni nume topic. Rămâne varianta *gresie*, lucru explicabil prin faptul că gresiile alcătuiesc structura geo-morfologică a zonei.

Lepșa, sat al comunei *Tulnici*, are ca temă a numelui, conform opiniei lui I. Iordan, slavul *lěpŭ* – „frumos, drăguț”, regăsit și în toponimul slovac *Lěpi Dôb, Lěpi Vrh*, croatul *Lepoglava, Lepa Ves* (Iordan 1963: 113). Alături de *Lepșa* apar și *Lepșa Mare, Fundul Lepșei, Piscul Lepșei* și numele pârâului *Lepșulețul*. N. Drăganu, în lucrarea *Numele proprii cu sufixul -șa*, consideră că numele *Lepșa* ar putea avea ca temă antroponimul *Lepa* (*apud* Iordan 1963: 113). Alte posibile etimologii ar putea fi *lěpŭ* care, în vechea bulgară, însemna „clei, clisă”, antroponimul maghiar *Lepes*, sau chiar onomatopeicul *lepși* – „a bate, a face lip! cu o palmă”. Gh. Bogaci (*apud* Iordan 1963: 113) explică originea toponimelor *Lepșa* și *Lipșea* prin ucraineanul *lipšyj* – „mai bun”. Toponimul *Coza* denumește satul aflat jumătate pe apa râului *Putna*, jumătate pe pârâul *Coza*, pârâul ce a dat numele satului, un munte și un platou montan pe unde ciobanii vrânceni merg cu turmele, având posibilitatea de a trece munții în Transilvania. Alte locuri aflate în hotarul satului poartă nume compuse de la *Coza*: *Gura Cozii, Piciorul Cozii*. În ceea ce privește originea toponimului *Coza* sau *Cozia* și a derivatelor *Cozianul, Cozieni, Cozla*, acestea ar avea ca temă slav. *koza* „capră”. *Coza* vrânceană ar proveni din turc. *koz* – „nucă” intrat prin filieră cumană, lucru care s-ar datora stăpânirii cumane în zonă. O dovadă ar putea fi existența unui episcopat al cumanilor în partea de sud a Moldovei.

Localitatea *Bârsești* este situată în depresiunea Vrancei, pe terasele râului *Putna*. În vestul satului, pe dealul *Dumbrava*, s-au descoperit urme aparținând tracilor și sciților, demonstrând vechimea așezărilor din această zonă. Numele localității ar putea fi un derivat de la antroponimul *Bârsan*, la fel ca *Bârsana, Bârsănești, Bârseasca, Bârsoieni* care au aceeași temă.

Numele localității *Negrilești* apare pentru prima dată menționat într-un act de vânzare din 3 mai 1585. Satul, în prezent reședință de comună, cuprinde mai multe

cătune, nedelimitate între ele, ceea ce-i conferă unitate. Toponimul *Negrilești* are ca temă antroponimul *Negrilă*, derivat de la *negru*.

Numindu-se la început *Văsui*, comuna *Vrâncioaia*, cu satele *Muncei*, *Ploștina*, *Poiana*, *Bodești* și *Spinești*, este situată pe *Valea Văsuiului*, iar numele său ascunde vechea legendă. Încercările de stabilire a etimologiei toponimului *Vrâncioaia* trebuie puse în strânsă legătură cu cele ale *Vrancei*, numele actualului județ care l-a preluat pe acela al vechiului ținut din fostul județ Putna. Conform opiniei lui Iorgu Iordan (1963: 535) toponimul *Vrâncioaia* este la origine un antroponim asemeni lui *Vrancea* – „soția lui Vrancea”. Toponimul apare și în Bacău – *Podul Vrancei* –, iar tema se regăsește și la toponime din alte limbi: croat *Vranče*, sârb *Vrana*, ceh *Vrany*, *Vrani*. Alte încercări de a explica originea toponimului *Vrancea* ne conduc la sanscritul *vran* „munte” sau la slavul *vran* (*bran*) „poartă”. Alte etimoane ar putea fi *vrană* – „gaura polobocului” sau slavul *vran* – „negru, corb”, derivat cu sufixul *-cea*, făcându-se referire la codrii deși din Vrancea sau la existența corbilor în pădurile de aici. Ținutul ar fi putut primi numele de „țara neagră” – țara stăpânită, așa cum numeau turcii ținuturile ocupate de ei, în opoziție cu *țara albă* – metropolă (cf. *ibidem*). Component al comunei *Vrâncioaia*, satul *Muncei* este așezat pe pârâul Văsuiului, afluent al Putnei. Toponimul *Muncei* reprezintă pluralul lui *muncel* (< lat *monticellus*) – „munte mic, deal, colină” (cf. CADE: 809), construit după modelul de plural al cuvintelor *cățel*, *purcel* etc., datorită asemănării formale cu acestea (forma corectă de plural este *muncel*). Satul *Bodești* este una dintre cele mai vechi localități ale Vrancei, fiind întemeiat de *Bodiman*.

Locuitorii satului *Poiana*, atestat documentar în 1694, au avut ca îndeletniciri, pe lângă agricultură, creșterea animalelor, și comerțul cu humă, extrasă din pârâul *Peșic*. Se remarcă frecvența în toate regiunile a toponimelor *Poiana*, folosite singure sau cu determinative, și a derivatelor *Poienari*, *Poienița*, *Poienărie*. Mai mult, în valea superioară a Putnei, relieful specific depresiunii submontane, cu păduri dese în care sunt *poieni* („locuri lipsite de vegetație lemnoasă din interiorul pădurilor”) justifică existența localității cu acest nume. În afara toponimului înregistrat oficial *Poiana*, există nenumărate denumiri topice neoficiale din hotarele satelor din Valea Putnei ce conțin termenul *poiana*, împreună cu determinative.

Păulești este prima comună atestată în Vrancea (Ștefan 2007: 29) printr-un document de la 1507, când voievodul Bogdan „dăruiește slugilor sale Trifan și Ioan Ractov, seliștea Păulești din Vrancea” (CDM: 80). *Păulești* face parte din categoria oiconimelor formate prin derivare cu sufixul colectiv *-ești* de la antroponimul *Paul*, variantă catolică pentru *Pavel* sau *Pavăl*. Existența toponimului vrâncean trebuie pusă în legătură cu a altor localități cu numele *Păulești* din vestul Transilvaniei, unde catolicismul are o influență mai mare și poate fi explicată prin înființarea Episcopatului catolic cuman *Milcovia*, distrus de invazia tătarilor în 1234.

Toponimul *Hăulișca* apare mai întâi în sintagma *Pârâul Hăulișcăi*. Trebuie menționat că, alături de toponim, a existat și un antroponim *Hăulici* (*Costache Hăulici*). La originea acestui toponim s-ar putea afla verbul onopatopeic *a hăuli* sau substantivul *hăulă* – „casă mare și goală, căsoaie” derivat cu sufixul diminutival *-ișca*. Alături de *Hăulișca* există un alt toponim cu aceeași etimologie, *Hăulita* (Jordan, 1933: 11).

Pe harta Moldovei alcătuită de Dimitrie Cantemir în 1737, alături de celelalte localități menționate anterior, apare și numele *Vrancia*, atribuit unui sat pe care autorul hărții îl localizează aproximativ în centrul depresiunii, aproape de confluența celor două râuri principale ale acesteia, Putna și Zăbala. Conform opiniei lui Aurel Sava, această localitate ar fi satul *Năruja* de astăzi. Comuna *Năruja*, situată pe cele două râuri importante ale Vrancei, afluenți direcți ai *Putnei*, *Zăbala* și *Năruja*, este așezată în „inima Vrancei”, în zona depresionară a Munților Vrancei. Ca unitate social-administrativă, comuna are în componență satele *Năruja*, *Podu Stoica*, *Podu Nărujei* și *Rebegari*, Năruja fiind unul dintre cele mai vechi sate răzeșești din vechea Vrance. În ceea ce privește etimologia toponimului *Năruja*, Iorgu Iordan propune ca etimon magh. *nyires* – „mestecăniș” (Iordan 1963: 80). Autorul susține că aceeași etimologie ar avea și toponimul *Nereju*, diferențierea făcându-se doar din nevoia de a sugera două localități învecinate dar diferite.

Comuna *Nistorești*, brăzdată de apele mai multor pâraie și a râului *Năruja*, ce își are izvorul aici, are în componență, oficial, satele: *Nistorești*, *Bâtcari*, *Făgetu*, *Românești*, *Ungureni*, *Vetrești-Herăstrău*, *Podu Șchiopului*, *Valea Neagră*, *Brădetu*. Alături de satele înregistrate oficial, se întâlnesc cătune și alte așezări ce au fost numite de localnici fie după numele de familie majoritare, fie în funcție de natura terenului. Satul *Nistorești* este menționat documentar pentru prima dată în 1792, satul *Herăstrău* în 1817, primul fiind semnalat și în „*Condica Liuzilor*” din 1803 unde este amintit „bătrânul Rueș, unul din întemeietorii satului *Nistorești*” (Sava 1931: 35). Oiconimul *Nistorești* este unul din toponimele personale derivate cu sufixul colectiv *-ești* de la antroponimul *Nistor*. *Herăstrău* este mai recent și vine de la ferăstraiele (popular *hierăstrău*) utilizate la debitarea lemnului, acționate prin forța apei. Satul este semnalat documentar la 1757, locuit de răzeși vrânceni, veniți din Spinești (Hârnea 1972: 146). Așezarea *Găinari* este recenziată în 1930 la satul *Nistorești*, cu un număr de 187 locuitori, numindu-se astfel după familiile *Găină*, răspândite în anul 1820, când satul nu luase ființă, atât în *Nistorești*, cât și în *Nereju*, *Valea Sării*, *Bârsești* și *Spinești* (Constantinescu-Mircești 1985: 146). Satul *Bâtcari* este înregistrat la recensământul populației din anul 1912, iar denumirea vine de la antroponimul *Bâtcă* < magh. *bötkó*, *bötk*, *bötök* – „măciulie”, „munte mai mic, vârful unui deal, loc arid cu soare” (MDA: 249). Familii cu acest nume au fost semnalate la 1820 în satul *Spinești*. I. Iordan admite existența toponimelor *Bâtcă* denumind „piscuri muntoase, în regiunile Moldovei apusene” (Iordan 1963: 413). *Ungureni* este un sat întemeiat de către familiile *Ungureanu*, răspândite nu numai în hotarul satului *Herăstrău*, unde a luat ființă mica așezare întemeiată de oieri ardeleni, dar și în alte sate din Vrancea. Aceștia s-au așezat în zonă la 1816.

Satul *Românești*, așezat pe stânga râului *Năruja*, este întemeiat potrivit tradiției „de pribegi veniți din părțile *Românului* (posibil boier din regiunea de câmpie) din cauza obligațiilor feudale mari” (Hârnea 1972: 152).

Românești face parte din toponimele personale, fiind format de la *Roman* prin derivare cu sufixul colectiv *-ești*, sau de la *Român(ul)* ceea ce conduce la ideea existenței unui om numit așa într-o regiune locuită de străini. Existența documentelor privitoare la satul din Gorj cu același nume, indică posibilitatea formării toponimului de la antroponimul *Roman*. Ținând cont că regiunea este locuită din vechime de moldoveni, satul ar fi putut primi numele de la un *român* din Muntenia.

Dintre oiconimele derivate cu sufixele colective folosite pentru derivarea toponimică personală *-eni, -ani, -ești* se pot menționa *Bârsești, Negrileşti, Bodești, Spinești, Păulești, Nistorești, Românești, Ungureni, Vâlcani, Brădăcești*.

În legătură cu originea numelui *Putna*, râul pe valea căruia sunt așezate localitățile mai sus menționate, ipotezele formulate converg către aceeași explicație: *Putna, Puhna* sau *Pucna*, cum se mai pronunță prin Vrancea, ar însemna în limba slavă „înzestrat cu drum” sau „cu cărare”, lucru ce atestă că, din cele mai vechi timpuri, valea râului a fost folosită de vrâncenii din munte pentru a ieși spre șes, un drum al transhumanței. Drumul ce mergea pe valea râului era cunoscut în 1649 sub numele de *Calea Vrâncii* însă, odinioară, el s-ar fi numit „*Drumul Întunericului*”.

Bibliografie

- Constantinescu-Mircești 1985: C. Constantinescu-Mircești, *Vrancea arhaică. Evoluția și problemele ei*, București.
- Hârnea 1972: Simion Hârnea, *Locuri și legende vrâncene*, București, Editura Sport-Turism.
- Jordan 1933: Iorgu Jordan; *Toponomie putneană*, Tip. Cartea Putnei.
- Jordan 1963: Iorgu Jordan, *Toponimie românească*, București, Editura Academiei Române.
- Mihăilescu et al. 1970: Nicolae Șt. Mihăilescu, Șt. N. Mihăilescu, V. Macovei, *Valea Putnei*, București, Editura Științifică.
- Moldoveanu 1996: Gheorghe Moldoveanu, *Nume de locuri din Valea Milcovului*, Focșani, Editura Neuron.
- Neagu 2005: Costică Neagu, *Negrileşti Vrancei*, Focșani, Editura Terra.
- Sava 1929: Aurel V. Sava, *Documente putnene*, vol. I, Focșani, Tipografia „Cartea Putnei”.
- Sava 1931: Aurel V. Sava, *Documente putnene*, vol. II, Chișinău, Tipografia „Băncii Centrale Cooperative”, Fundația Ferdinand I.
- Sava, Sava 2007: Jenica Sava, Bogdan Dumitrel Sava, *Țara Vrancei. Studiu geografic complex*, Constanța, Editura Europolis.
- *
- CADE = I.A. Candrea, Gheorghe Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, București, Editura „Cartea Românească”, 1931.
- CDM = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. I, (1387-1620), București, 1957.
- MDA = *Micul Dicționar Academic*, vol. I., Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Jordan – Al. Rosetti”, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.
- MDG = *Marele dicționar geografic al României*, alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe de George Ioan Lahovari, C.I. Brătianu și Grigore G. Tocilescu, vol. I–V, București, 1898–1902.
- NDU = *Noul Dicționar Universal al Limbii române*, Editura Litera Internațional, 2007.

Țara Vrancei, beyond of Tudora Vrâncioaia and Her Seven Son's Legend

Due to its structure, mild climate and natural richness the territory of the Putna basin has offered favorable living conditions since Neolithic. The primitive organizing forms of the local ownership, the isolation of the area situated far from the busy centers, the richness of its forests and pastures, the salt which is present there and the fact that the region used to be the meeting point of a great number of sheep herds coming from Transilvania, all these confer oneness to this place. Considered a safe place since a very long time ago, this area was seen

as a place where people could live in peace and safety. Most of the villages on the Superior Valley of Putna are ancient freehold villages, situated on the sub-Carpathian heights and in the depressions of the Vrancea Mountains; they were constituted as a result of the division of the mountains and lands of Vrancea. Some of the villages have appeared more recently through the swarming phenomenon out of the old ones. As main ways of realizing toponyms, it can be remarked the derivation which, in toponymy, follows the same rules of forming words as in the common lexis. Most of the names of the villages were formed through derivation from first name or surname. There are only few names of villages created through composition. The toponymy of Vrancea is influenced by the Slavonic languages, but most of the mountains names have Latin origin. There are also few Hungarian names, because of the geographical position of the region. In spite of the foreign influences, the toponymy is a consistent proof of the oldness of the Romanian villages in this area.